

Sara Brezigar, Zaira Vidau

Mladi govorniki slovenskega jezika v Italiji in njihov odnos do Republike Slovenije

Ob 30. obletnici osamosvojitve Republike Slovenije prispevek ponuja vpogled v temeljne družbene in kulturne značilnosti v Sloveniji manj poznane populacije mladih govorcev slovenskega jezika v Italiji. Avtorici poskušata opredeliti vlogo, ki jo lahko odigrajo mladi govorniki slovenskega jezika v Furlaniji - Julijski krajini v skupnem slovenskem prostoru, in raziskujeta njihov odnos do Republike Slovenije na čustveni, simbolni in praktični ravni. Pri tem se pretežno opirata na podatke raziskav, ki so bile opravljene v zadnjih petnajstih letih. Z njimi podkrepita domneve, da pri tej populaciji ne gre zgolj za vidik ohranjanja tradicionalnih kulturnih vrednot in jezika: gre predvsem za populacijo, ki predstavlja kadrovske in intelektualni potencial, ki je že zdaj pomemben akter čezmejnih in drugih oblik sodelovanja in pri kateri je vrednota večjezičnosti občutena kot pomembnejša v primerjavi z vrednotama narodnostne ali etnične pripadnosti in razvoja slovenske manjšine v Italiji.

Ključne besede: mladi, Slovenci v Italiji, govorniki slovenskega jezika, Italija, identiteta, odnos do Republike Slovenije.

Young Slovene Speakers in Italy and Their Attitudes towards the Republic of Slovenia

On the 30th anniversary of independence of the Republic of Slovenia, the article offers an insight into the basic social and cultural characteristics of the population of young speakers of Slovene in Italy. The authors attempt to define the role that young Slovene speakers in Friuli - Venezia Giulia can play in the common Slovene space and explore their attitudes towards the Republic of Slovenia on an emotional, symbolic and practical level. In doing so, they rely mainly on research conducted over the last fifteen years. They conclude that this population is not fully centred on preserving traditional cultural values and language: it is primarily a population with high human and intellectual potential, which is already an important player in cross-border and other forms of cooperation along the Slovene-Italian border and attaches greater value to multilingualism than to nationality, ethnicity and the development of the Slovene minority in Italy.

Keywords: youth, Slovenes in Italy, Slovene speakers, Italy, identity, attitudes towards the Republic of Slovenia.

Correspondence address: Sara Brezigar, Pedagoška fakulteta, Univerza na Primorskem, Cankarjeva 5, SI-6000 Koper, e-mail: sara.Brezigar@guest.arnes.si; Zaira Vidau, Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI), Via Beccaria 6, IT-34133 Trieste/ Trst, e-mail: z.vidau@slori.org.

1. Uvod

Ob 30. obletnici razglasitve samostojnosti Republike Slovenije bomo v tem prispevku obravnavali temeljne družbene in kulturne značilnosti mladih govorcev slovenskega jezika v Italiji, z namenom, da strokovni in širši javnosti v Sloveniji ponudimo aktualen in strokovno utemeljen pogled na to družbeno kategorijo, opozorimo na dejansko stanje pri mladih govornih slovenskega jezika v Furlaniji - Julijski krajini in širimo zavest, da so slednji dragocen del skupnega slovenskega prostora.

V pričujočem članku izhajamo iz predpostavke, da je v Sloveniji poznavanje slovenskih narodnih skupnosti, ki živijo v sosednjih državah, skromno oziroma prisotno zgolj med tistim delom javnosti, ki se za to tematiko posebej zanima. Prvič, izsledki novejših raziskav kot glavne povzročitelje nepoznavanja teme slovenskega zamejstva izpostavljajo predvsem medije in šole. Novejše raziskave o narodnih manjšinah v medijih tako npr. nakazujejo, da so medijske vsebine o slovenskih narodnih skupnostih v Italiji in Avstriji ter na Madžarskem in Hrvaškem, ki se pojavljajo v medijskem prostoru v Sloveniji, v glavnem problematične in marginalizirane (Kotnik 2013, 111). Izjema so slovenski regionalni mediji na obmejnem območju med Slovenijo in Italijo, ki obratno delujejo kot povezovalni elementi javnosti in publike v Sloveniji in v slovenski narodni skupnosti v Italiji ter s tem krepijo čezmejno javno komuniciranje (Sekloča 2013).

Drugič, novejše študije o slovenskem zamejstvu kot vsebini kurikula osnovnih in srednjih šol v Sloveniji nakazujejo, da narodne manjšine v sosednjih državah niso ustaljena vsebina v izobraževalnem sistemu v Sloveniji in da se javnost v Sloveniji v glavnem ne zanima zanje (Bufon 2019). Anketirani učitelji osnovnih in srednjih šol v Sloveniji,¹ ki so sodelovali v omenjeni raziskavi, si želijo, da bi šolski programi vsebovali "tematike, povezane z zamejstvom, izseljenci, manjšinami in širše, kulturne različnosti, večkulturnosti ipd." in da je teh trenutno sploh manj kot v preteklosti ali so sploh neobstoječe (Bufon 2019, 9). Iz anketiranja javnosti v Sloveniji v sklopu raziskave o slovenskem zamejstvu kot vsebini kurikula osnovnih in srednjih šol v Sloveniji, ki je preverjalo poznavanje slovenskih manjšin v sosednjih državah, izhaja, da 59 % vprašanih (sploh) ne pozna zamejske problematike v Italiji, dodatnih 27 % se ni opredelilo, tako da (dobro) pozna to tematiko le ožja skupina 14 % vprašanih (Medarič et al. 2019, 13).²

Tretjič, Zupančič (2017, 213) ugotavlja, da slovensko percepcijo manjšinstva vsekakor "zaznamuje zelo tradicionalen in s slovenske strani pokroviteljski odnos". Tako so slovenske manjšine zunaj meja Slovenije predvsem nosilci tradicije, ki jo je "matica" Slovenija dolžna zaščititi, pri čemer sta v ospredju etno-centrizem in skrbništvo (Zupančič 2017, 213–214). V nasprotju s tem dokaj romantičnim pogledom pa je dejansko stanje drugačno. Slovenske manjšine so integrirane skupnosti in popolnoma vpete v "etnične procese globalizirane dobe in vse bolj

multikulturaliziranih evropskih družb” (Zupančič 2017, 213). To še posebej velja prav za Slovence v Italiji, znotraj manjšinske skupnosti pa v tem oziru izstopajo predvsem mladi pripadniki skupnosti.

Pri (mladih) govornikih slovenskega jezika v Italiji so tradicionalne čustvene, jezikovne in kulturne vezi močno prepojene s funkcionalnimi družbenimi procesi rasti in iskanja ter utrjevanja svoje družbene vloge. Skozi zgodovino so bili mladi eden izmed pomembnih nosilcev družbenih sprememb. V 70. in 80. letih prejšnjega stoletja so npr. skupine mladih, ki so bile kritične do tedanje družbe in so stremele k socialnemu idealizmu, pomembno prispevale k spremembam družbenih vrednot in rušenjem tabujev. Mladinske kulture in subkulture, ki so temeljile na svobodi posameznika pri oblikovanju in izražanju svojega svetovnega nazora, so postopoma postale del javne zavesti (Miheljak 2002) in oblikovale vrednote in družbeno okolje, v katerem danes živimo. Mladina je torej predstavljala pomembno družbeno telo, ki je imelo politično in kulturno moč, da preobrazi družbo. Čeprav je morda politična in kulturna moč mladih v današnjem obdobju skromnejša kot v preteklosti, njihov vpliv na razvoj družbe ni zanemarljiv.

Na osnovi analize primarnih in sekundarnih podatkov iz obstoječih kvalitativnih in kvantitativnih raziskav bomo ponudili vpogled v značilnosti te populacije in opredelili vlogo, ki jo lahko mladi govorniki slovenskega jezika v Furlaniji - Julijski krajini odigrajo v skupnem slovenskem prostoru, predvsem pa v odnosu do Slovenije. Pri tem ne gre zgolj za vidik ohranjanja tradicionalnih kulturnih vrednot in jezika, ampak predvsem za populacijo, ki predstavlja kadrovske in intelektualni potencial in ki je že zdaj pomemben akter čezmejnih in drugih oblik sodelovanja, ki vodijo v gospodarsko rast na celotnem slovensko-italijanskem obmejnem območju. Nenazadnje ima delež mladih govorcev slovenskega jezika v Italiji dvojno – italijansko in slovensko državljanstvo. V raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji je takšnih skoraj tretjina vprašanih (32 %) (Vidau 2018, 60) in so kot taki tudi potencialni bodoči slovenski rezidenti. Po drugi strani družbeno in gospodarsko okolje, kjer živijo Slovenci v Italiji, prebivalcem Slovenije ponuja (dodatne) priložnosti za zaposlitev in izobraževanje.

Kržišnik-Bukić (2017b, 8) pojem mladih opredeljuje s “človekovo biološko starostjo strukturiranega prebivalstvenega sloja, to je posameznikov in posameznic v starostnih relacijah od 15 do 29 let”. V pričujočem članku upoštevamo populacijo mladih med 15. do 29. letom starosti, ki so govorniki slovenskega jezika v Italiji. V to populacijo sodijo pripadniki slovenske narodne skupnosti v Italiji s slovenščino kot J1 in mladi, ki so vključeni v slovenske izobraževalne, kulturne in športne strukture v Italiji s slovenščino kot J2. Obenem s tem pojmom lahko zajamemo široko paleto identitetnih odtenkov slovenstva mladih v Italiji, ki jo bomo podrobneje predstavili v naslednjih poglavjih. Vse raziskave, na katere smo se naslanjali pri pripravi tega prispevka, so namreč vsebovale anketiranja in intervjuje z mladimi v slovenskem jeziku.

V naslednjem poglavju bomo v ta namen na kratko osvetlili značilnosti generacije današnjih mladih in družbene procese, ki so jih oblikovali. Da bi bolje razumeli položaj mladih govorcev slovenskega jezika v Italiji, bomo v tretjem delu prispevka izpostavili, kako se ta populacija po demografskih značilnosti razlikuje od preostalih populacij mladih, ki živijo v Italiji – torej v istem pravno-formalnem kontekstu. Četrty del prispevka bomo v zaporedju posvetili orisu njihovih vrednot, vprašanju njihove identitete in odnosu, ki ga imajo do Slovenije. Prispevek bomo sklenili z razmislekom o vlogi mladih govorcev slovenskega jezika v Italiji v družbenem, političnem in gospodarskem razvoju Slovenije oziroma njenih institucij.

2. Sodobni družbeni izzivi mladih

Howe in Strauss (1991; 2007) v teoriji generacij opredeljujeta štiri generacijske osebnosti. Izpostavljata, da vsaka generacijska osebnost (ki ima specifične značilnosti) sproži novo obdobje (t. i. preobrat), ki traja približno 20–25 let in v katerem se razvije novo družbeno, politično in gospodarsko razpoloženje. Teorija pravi, da se kriza pojavi približno na 80–100 let (lahko tudi daljše obdobje) in ji potem sledi okrevanje, ki ga označuje krepitev institucij in vrednot skupnosti. Vendar naslednji generacijski arhetipi napadajo in šibijo institucije v imenu neodvisnosti in individualizma, kar sčasoma ustvari negotove razmere in burno okolje, ki pelje v naslednjo krizo (Howe & Strauss 1991; 2007).

Teorija generacij nam ponuja dober kontekst za razumevanje, kako so se spremenili mladi v zadnjih 50 letih. Moč in teža mladih v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja je treba razumeti v kontekstu takratnih družbenih okoliščin: t. i. *baby boom* generacija je številčno krepko presegala predhodno generacijo. Po koncu druge svetovne vojne in izoblikovanju novega svetovnega reda se je *baby boom* generacija soočala predvsem s potrebo po izgradnji nekega novega, pravičnejšega, boljšega, strpnejšega sveta. Howe in Strauss (1991; 2007) sta to opredelila kot čas okrevanja po krizi. Današnji mladi pa so odraščali (in še odraščajo) v času šibitve institucij in naraščajočega individualizma, kar v skladu s teorijo generacij vodi v burno, zelo negotovo obdobje.

Pri tem gre poudariti, da je demografska slika (in položaj) mladih danes povsem drugačna od tiste pred 50 leti. Splošni družbeni dejavniki v Italiji, kot so visok državni dolg,³ staranje prebivalstva⁴ in vzdrževanje pokojninskega sistema,⁵ mlade močno bremenijo, saj so z demografskega vidika “družbena manjšina”, ki je potencialno izpostavljena revščini (Campagnoli 2010, citrano v Vidau 2017, 74). Zato ne preseneča, da so v nasprotju z mladimi v 70. in 80. letih današnji mladi na splošno manj angažirani za družbene spremembe in bolj usmerjeni v reševanje pragmatičnih problemov, ki so povezani z njihovimi življenjskimi priložnostmi (Putnam 2000; Meier & Biezen 2001).

Izpostavljenost negotovosti danes bistveno pogojuje odločitve mladih o osamosvajanju od izvorne družine, študiju in zaposlovanju (Rosina 2013, 8–10). Mladi so vpeti v družbene procese, ki zahtevajo nenehno ponovno opredeljevanje prihodnosti ter sprotno prilagajanje življenjske poti na podlagi pridobljenih izkušenj in družbenih sprememb (Rosina 2013, 8–10).

Generacijo današnjih mladih so v dobi odraščanja na družbeni ravni zaznamovali globalizacija in prehod v družbo storitev, na ravni posameznika pa predvsem vse večja izbirnost življenjskih poti (Ule & Kuhar 2003; Ule 2008; Jagodic 2009). V praksi to pomeni, da če so imeli mladi prej dokaj jasno začrtano življenjsko pot, ki je praviloma zajemala zaposlitev, partnerstvo, starševstvo in družino, se danes soočajo s številnimi in zelo kompleksnimi izbirami, ki niso več nekakšne samoumevne družbene danosti, ampak predmet proste izbire posameznika (Jagodic 2009, 67).

Za digitalno generacijo mladih je poleg tega še značilno, da se del njihove socializacije ter družbene in politične participacije odvija v virtualni resničnosti (Rosina 2013, 18). Internet ni samo orodje komunikacije in vir informacij, ampak tudi prostor izražanja in osveščanja.

Povzamemo lahko, da se mladi govorce slovenskega jezika v Italiji po teh značilnostih bistveno ne razlikujejo od preostale populacije mladih, saj so ti kot državljani vpeti v družbene, politične in gospodarske procese italijanske države (in Evropske unije nasploh). Poleg tega je treba poudariti, da se slovenska skupnost v Italiji tako kot številne druge skupnosti sooča z begom mladih v tujino (ang. *brain drain*) (Rosina 2013, 10), ker v svojem okolju ne najdejo želene zaposlitve ter delovnih in bivanjskih pogojev, ki bi bili skladni z njihovimi potrebami in pričakovanji.⁶

Vsi ti sodobni družbeni trendi torej oblikujejo generacijo mladih govorcev slovenskega jezika v Italiji. Vendar lahko na njihovo identiteto, vrednote in svetovni nazor vplivajo tudi dejavniki lokalnega izvora in dejavniki, ki so povezani s položajem skupnosti, ki ji pripadajo. Tem se bomo posvetili v naslednjem poglavju.

3. Mladi govorce slovenskega jezika v Italiji

3.1 Splošna opredelitev

Mladi govorce slovenskega jezika v Italiji so "manjšina v manjšini" (Vidau 2017, 98), saj živijo na enem izmed italijanskih in evropskih območij z največjim deležem starejšega prebivalstva. V 32 občinah v tržaški, goriški in videmski pokrajini, v katerih se nahaja večina pripadnikov slovenskega zamejstva, je bilo leta 2020 med prebivalci 13,3 % mladih med 15. do 29. letom, kar je nižje od italijanskega povprečja (15 %) (Arhiv SLORI 2021).

Čeprav ne razpolagamo s podatki o tem, koliko je mladih govorcev slovenskega jezika v Italiji (cf. Jagodic 2017), lahko povzamemo oceno raziskave Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji.⁷ Na podlagi projekcije, ki temelji na številu vpisov v prvi razred slovenskih srednjih šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem med letoma 1997 in 2011 ter številu vpisov v dvojezično šolo s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru med letoma 2007 in 2011, je bilo mladih med 15. in 29. letom leta 2019 več kot 3.200 (Vidau 2017, 72).⁸

V raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji so raziskovalci anketirali in intervjuvali mlade pripadnike slovenske skupnosti, ki živijo na območju tržaške, goriške in videmske pokrajine oziroma dežele Furlanije - Julijske krajine (Vidau 2017).⁹ Gre za območje, kjer je splošna stopnja izobraževanja prebivalstva na srednješolski in univerzitetni ravni visoka oziroma višja od italijanskega povprečja. Vidau (2017, 80) navaja podatke statističnega urada Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine: na 100 mladih, starih od 20 do 24 let, jih ima 81,2 % srednješolsko izobrazbo (na italijanski ravni je povprečje 79,4 %, podatki za leto 2014) (Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina 2016, 182). Dobra polovica teh se je vpisala na univerzo (51,3 % za deželo Furlanijo - Julijsko krajino v primerjavi z 49,7 % v Italiji) (Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina 2016, 182). Leta 2014 je imelo v Furlaniji - Julijski krajini 27 % mladih, starih od 30 do 34 let, univerzitetno izobrazbo, kar je več od italijanskega povprečja, ki znaša 23,9 % (Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina 2016, 182).

Mladi, ki vstopajo na trg dela, so v Italiji zaradi sodobnih reform izpostavljeni prekarosti, delajo zunaj ustaljenih pogodbenih okvirov in brez temeljnih delavskih pravic, kot sta nadomestilo za brezposelnost ali pravica do plačanega dopusta. Sploh pa je Italija država, ki ni razvila primernih socialnih orodij, ki bi mladim omogočala neodvisnost tudi med študijem ali brezposelnostjo (Rosina 2013, 13–14).

Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji so torej izpostavljeni splošni družbeno-gospodarski negotovosti. Ena izmed intervjuvank v raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji ocenjuje, da je imela generacija njihovih staršev bistveno boljše pogoje za zaposlitev in da so se tudi prej zaposlili, medtem ko ima današnja generacija mladih boljše pogoje za izobraževanje (Vidau 2017, 83). Druga intervjuvanka pa je pozitivno ocenila izobraževanje v slovenskem jeziku v Italiji,¹⁰ ker odpira mladim visokošolske poti v obeh referenčnih državah, tj. v Italiji in Sloveniji (Vidau 2017, 81).

3.2 Vrednote

V tem poglavju bomo izpostavili značilnosti današnje generacije mladih, za katere sklepamo, da jih zaradi vpetosti v družbene procese delijo tudi mladi govorci slovenskega jezika v Italiji. Ob tem se seveda pojavlja tudi vprašanje, ali je

pripadnost manjšinski skupnosti povezana z razvojem tudi nekih specifičnih vrednot, identitete ali svetovnih nazorov, ki v določeni meri odražajo posebnost položaja skupnosti, ki ji ti mladi pripadajo. Vrednote razumemo kot osrednje življenjske ideje, cilje in normativna vodila, ki nam služijo kot opora in temelj za izbiro življenjskega sloga, življenjskega poteka, dejavnosti in odnosov. Vrednote usmerjajo naše doživljanje, mišljenje in delovanje tako, da nam priporočajo, narakujejo in odsvetujejo, kaj misliti, želiti, kako se odločati, izbirati in delovati (Ule 2008, 177).

Jagodić (2009) je v raziskavi Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu, ki je zajemala vzorec 280 mladih med 15. in 35. letom starosti, primerjal sistem vrednot Slovencev, ki živijo v Sloveniji, Italijanov, ki živijo v Italiji, in Slovencev, ki živijo v Italiji. Raziskoval je, katere so prevladujoče vrednote mladih in koliko pripadnost manjšini vpliva na vrednote njenih mladih pripadnikov.

Njegova raziskava delno potrjuje umik mladih iz družbeno angažirane sfere v svet zasebnosti, družine in intimnih odnosov tudi na slovensko-italijanskem obmejnem prostoru. Med pomembnejše vrednote so anketirani mladi uvrstili zdravje in dejavnike primarne socializacije (prijateljstvo, družino, ljubezen, zvestobo, osebno samostojnost in osebno rast) (Jagodić 2009, 75). Manjši pomen so mladi v tej raziskavi pripisali družbeno-solidarnim vrednotam, ki so bile v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja posebej pomembne (mir v svetu, dialog in komunikacija, solidarnost, družbena angažiranost in varstvo okolja) (Jagodić 2009, 75). Vendar pa so družbeno-solidarne vrednote zanje še vedno pomembnejše od individualnih-kariernih vrednot (uspeh, zabava, spolnost, denar, lepota, ugled, moč, slava ...) (Jagodić 2009, 77). Tudi v raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji so avtorji prišli do sorodnih zaključkov, saj so se mladi anketiranci slovenskega jezika v Italiji vrednotno opredelili predvsem za družino, prijateljstvo in ljubezen: družino je kot vrednoto navedlo 95 % vprašanih, prijateljstvo 93 % vprašanih in ljubezen 89 % vprašanih (Vidau 2017, 93). Vrednote, kot so osebna samostojnost in odgovornost, pa je izbralo 90 % vprašanih (Vidau 2017, 93).

Anketiranci v raziskavi Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu uvrščajo narodnostno oz. etnično pripadnost med manj pomembne vrednote. V lestvici vrednot se narodnostna oz. etnična pripadnost tako uvršča na 20. mesto. Za njo sta zgolj še "moč in vplivnost" ter "slava in občudovanje" (Jagodić 2009, 76–77). Raziskava je tudi pokazala, da je narodnostna in etnična pripadnost za Slovence v Italiji nekoliko pomembnejša (na 17. mestu) kot za preostali podskupini, in sicer za Slovence v Sloveniji in Italijane v Italiji. Jagodić (2009, 77) opozarja na razlike tudi glede na starost anketirancev, saj je vrednota narodnostna oz. etnična pripadnost pri mlajših (mladostnikih) nekoliko pomembnejša kot pri starejših (mladih odraslih). Tudi v raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji sta narodnostna in etnična pripadnost ter razvoj

slovenske manjšine v Italiji pojma, ki se nahajata nižje na lestvici predlaganih vrednot, saj je prvo izbralo 41 % anketiranih in drugo 40 % anketiranih (Vidau 2017, 94). Zanimiv je obenem podatek, da sta večjezičnost ter dialog in komunikacija visoko uvrščena na lestvici vrednot, v obeh primerih jih namreč navaja 82 % anketiranih (Vidau 2017, 94).

Navedeni podatki nakazujejo vrednostni premik v pojmovanju lastnih jezikovnih in kulturnih značilnosti: mladi cenijo svojo slovensko identiteto predvsem v sobivanju z italijansko, ker jim to omogoča kulturno in jezikovno interakcijo ter se tako počutijo edinstveni. Ta doživljanja podpirajo tudi sorodne empirične študije o identitetah mladih govorcev slovenskega jezika v Italiji ter o kulturnem, jezikovnem in družinskem izvoru mladih, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji (Bogatec 2015; Kosic 2014; Pertot 2011; 2014a; 2014b; Vidau 2015; 2018; Zuljan Kumar 2016). Mladi so ideološko veliko bolj razbremenjeni v odnosu do svojih narodnostnih značilnosti (Vidau 2017, 100). Cenijo, da so nosilci svojevrstnih jezikovnih in identitetnih značilnosti, kar "jim odpira vrata bodisi v slovenski bodisi v italijanski kulturni prostor, pa naj bo z namenom študija, zaposlitve ali življenjske realizacije" (Vidau 2017, 100).

Primerjava med anketiranimi Slovenci iz Slovenije, Italijani iz Italije in Slovenci iz Italije v raziskavi Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu je pokazala še nekaj zanimivosti: srednje vrednosti odgovorov slovensko govorečih anketirancev iz tržaške pokrajine se v večini primerov nahajajo med preostalima podskupinama (Slovenci v Sloveniji in Italijani v Italiji). To nas napeljuje na misel, da se njihove vrednotne usmeritve delno ujemajo z vrednotami sogovorcev iz Italije, delno z vrednotami sogovorcev iz Slovenije (Jagodc 2009, 76). Slovenci v Italiji pa niso bolj občutljivi zgolj do etnične pripadnosti, temveč tudi do nekaterih družbeno-solidarnih vrednot (dialog in komunikacija, mir v svetu, angažiranost v družbi) (Jagodc 2009, 76), kar verjetno odraža zgodovinski spomin skupnosti, ki ji pripadajo, in njen posebni položaj. Lahko bi povzeli, da se v teh vrednotah zrcali neka specifičnost manjšinske identitete, ki jo bomo poskusili podrobneje zaobjeti v naslednjem poglavju.

3.3 Identiteta

Danes je identitetno opredeljevanje pripadnikov slovenske narodne skupnosti v Italiji in še posebej mladih zelo kompleksno. V ospredje stopajo heterogene identitete in večplastni občutki pripadnosti. Novejše študije o identifikaciji mladih (Kosic 2014; Pertot 2011; 2014a; 2014b; Vidau 2015; 2018; Zuljan Kumar 2016) izpostavljajo širok identitetni spekter, ki zajema vse od lokalne zamejske in narodne slovenske prek mešanih identitet, ki vsebujejo slovensko in italijansko komponento, do evropske identitete.

Sondaža med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost, ki je zajemala celotno populacijo višješolcev iz tržaške in goriške pokrajine (Mezgec

et al. 2005), je ponudila nek osnovni vpogled v to, kako se dijaki identificirajo po narodnosti in kako je to povezano z njihovim odnosom do okolja, manjšine in večine. V raziskavi, ki je zajemala celotno populacijo dijakov vseh razredov, oddelkov in podružnic višjih srednjih šol na Tržaškem in Goriškem (izločili so dijake iz Slovenije), so avtorice prosile respondente, da se opredelijo po narodnosti (Mezgec et al. 2005, 16). 70,4 % anketiranih se je odločilo za slovensko narodnost (v katero so avtorice prištele tudi 4,6 % opredeljenih za zamejsko identiteto in po enega dijaka, opredeljenega za brežansko in primorsko narodnost) (Mezgec et al. 2005, 16). Za slovensko in italijansko oz. drugo narodnost se je opredelilo 13,7 % dijakov, za neslovenske narodnosti (italijansko in druge) pa se je opredelilo 13,6 % dijakov (od tega 12,3 % za italijansko narodnost) (Mezgec et al. 2005, 16). V kategorijo neopredeljeno so tako avtorice uvrstile še 2,3 % dijakov (Mezgec et al. 2005, 16).

Avtorice so v Sondazi med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost (Mezgec et al. 2005) ugotavljale, kako mladi govorniki slovenskega jezika v Italiji doživljajo svojo narodnostno pripadnost, predvsem v odnosu do večinskega italijanskega okolja. Odgovori ponujajo nekaj zanimivih izhodišč za razmislek. Napeljujejo namreč na misel, da dijaki v pripadnosti manjšini, v poznavanju dveh jezikov in kultur vidijo pomembno prednost: s trditvijo "Dobro je živeti v narodnostno mešanem okolju, ker se naučiš dveh jezikov in spoznaš dve kulturi" se je strinjalo 96,2 % anketiranih, pri čemer velja poudariti, da je stopnja strinjanja s trditvijo največja pri tistih, ki so se opredelili za slovensko in italijansko (oz. drugo) narodnost (93,6 %), delež strinjanja med dijaki slovenske narodnosti in tistimi neslovenske narodnosti pa je skoraj enak (86,2 % in 87,0 %) (Mezgec et al. 2005, 19–21). Ti odgovori napeljujejo na misel, da dvojezičnost kot dodano vrednost med učenci v šolah s slovenskim učnim jezikom v večji meri vidijo otroci iz mešanih zakonov – torej tisti, ki dvojezičnost doživljajo najbolj intenzivno, in sicer vsakodnevno doma, pri komunikaciji znotraj svoje primarne družine. Ta ugotovitev ne preseneča in v svojem bistvu spominja na izkušnje nekaterih evropskih manjšin, ki so že pred desetletji ugotavljale, da dodano vrednost za ljudi, ki se ne štejejo med pripadnike manjšine, predstavlja pravzaprav dvojezičnost in ne sam manjšinski jezik. Tako je npr. valižanska skupnost že pred nekaj desetletji ugotovila, da je revitalizacijo manjšinskega jezika v smislu pridobivanja novih govorcev smiselno marketinško opreti na idejo večjezičnosti in večkulturnosti (Baker 1985; 1988; 1992; 2001), če naj doseže čim boljše učinke.

Mladi govorniki slovenskega jezika v Italiji imajo v glavnem pozitiven pristop do novih pojavov medkulturnega stikanja in identitet, ki izhaja iz vključevanja italijanskih govorcev v tradicionalno slovensko govoreča okolja, kot so slovenska šola ali športna in kulturna društva v Italiji. Velika večina vprašanih (77 %) v raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji meni, da so otroci iz neslovenskih družin v slovenskih šolah priložnost za razvoj slovenskega jezika (Vidau 2018, 82).

Obenem se ne čutijo narodnostno ali jezikovno ogroženi zaradi prisotnosti Neslovencev v slovenskih društvih in organizacijah (Vidau 2018, 82).

Iz rezultatov Sondaže med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost je tudi razvidno, da dijaki dvojezičnost in manjšinskost zaznavajo kot nekaj, kar ima tudi praktične konotacije, saj jih 87 % meni, da bodo kot pripadniki manjšine lažje dobili zaposlitev, ker obvladajo tako italijanski kot slovenski jezik (Mezgec et al. 2005, 19–21). Ta ugotovitev napeljuje na misel, da mladi pripadniki slovenske skupnosti v Italiji o manjšinskosti ne razmišljajo tako romantično, kot nanjo sicer gleda Slovenija, hkrati pa potrjuje tudi domnevo, da je generacija mladih usmerjena v reševanje konkretnih težav (npr. zaposlitev) (Jagodić 2009) in je zato pri dvojezičnosti oz. manjšinskosti pozorna tudi na praktične koristi in prednosti.

V odnosu do italijanske večine se v Sondaži med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost pričakovano kaže razlika med tistimi, ki se opredeljujejo za Slovence, in tistimi, ki se opredeljujejo za slovensko in italijansko (ali drugo) narodnost: 59,2 % anketirancev neslovenske narodnosti in 65,4 % slovenske in italijanske oz. druge narodnosti se strinja s trditvijo, da “Večinski narod diskriminira pripadnike slovenske manjšine” (Mezgec et al. 2005, 22–23); ta delež je pri anketirancih slovenske narodnosti nad 80 %. Podobno razhajanje je mogoče zaznati tudi pri trditvi “Večinski narod ne ceni slovenske kulture in jezika oziroma ju zaničuje”: s trditvijo se strinja 54,6 % dijakov mešane narodnosti in 56,6 % dijakov neslovenske, vendar tudi 76,4 % dijakov slovenske narodnosti (Mezgec et al. 2005, 24). Te razlike napeljujejo na misel, da narodnostna opredelitev mladih vpliva na njihovo zaznavanje odnosa večine do manjšine. Domnevamo lahko, da so morda tisti mladi, ki se opredeljujejo kot Slovenci, bolj občutljivi in pozorni na ta odnos, morda pa so njihova pričakovanja na tem področju drugačna. Na osnovi obstoječih podatkov ne moremo niti potrditi niti ovreči te domneve, vendar nam raziskave, ki se ukvarjajo z memorijami in spominom (Jurić Pahor 2006; 2019), ponujajo dovolj dobro osnovo, da lahko postavimo to domnevo, ki bi jo bilo vsekakor smiselno v prihodnosti raziskati podrobneje.

V raziskavi Profil mladih,¹¹ ki je bila opravljena dobro desetletje kasneje, se pri sorodnih vprašanih pojavljajo odgovori, ki nakazujejo, da se je stopnja medkulturnega sožitja v tem desetletju povečala: mladi Slovenci v Italiji se še vedno v veliki meri (62 %) strinjajo, da italijanska večinska skupnost še vedno zelo površno pozna Slovence v Italiji, a obenem menijo, da se italijanska večinska skupnost v večji meri zanima za slovensko kulturo in jezik kot v preteklosti (59 %) in da kaže vsekakor več spoštovanja kot v preteklosti (55 %) (Vidau 2015, 29). Upadel pa je tudi občutek diskriminacije in zaničevanja v primerjavi z odgovori v Sondaži med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost, saj se s trditvama “Večinski narod diskriminira pripadnike slovenske manjšine” in “Večinski narod ne ceni oz. zaničuje slovensko kulturo in jezik” strinja 47 %

vprašanih (Vidau 2015, 30). Sorodna vprašanja so bila postavljena tudi anketirancem v raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji (Vidau 2017). Odgovori izražajo percepcije, da se je medkulturno vzdušje dodatno izboljšalo. S trditvijo "Večinska skupnost diskriminira pripadnike slovenske narodne skupnosti v Italiji" se strinja komaj 16 % vprašanih, a je obenem relevanten delež neopredeljenih, ki znaša 35 % (Vidau 2017, 81–82).

Doslej smo izpostavili, kako se identitetne opredelitve povezujejo s percepcijo in zaznavanjem večine. Pomembno pa je tudi, kako se povezujejo s percepcijo in odnosom do manjšine. Mezgec et al. (2005, 26–27) so npr. pri trditvi "Pri življenjskih izbirah se odločam glede na svoje dobro in na dobro manjšine, ker sem njen pripadnik. Skrb za dobrobit manjšine vpliva na moje življenjske odločitve" po pričakovanju zaznali dokaj velika razhajanja po narodnosti: s trditvijo se ne strinja 74,6 % anketirancev neslovenske narodnosti v primerjavi s 60,2 % višješolcev mešane narodnosti in 42,3 % višješolcev slovenske narodnosti. Posebej zanimivo pri tej trditvi je, da se s starostjo strinjanje dijakov s trditvijo zmanjšuje: stopnja nesoglasanja je višja pri 18- in 19-letnikih (66 % in 53,5 %) in nižja pri mlajših (pri 15-letnikih 40,4 %, 16-letnikih 46 % in 17-letnikih 45,7 %) (Mezgec et al. 2005, 27). Te ugotovitve podpirajo domnevo, da se odnos do manjšine z leti spreminja in da je starost anketiranca pomemben dejavnik pri tem, kako doživlja manjšino in svojo pripadnost tej skupnosti.

Mladi Slovenci v Italiji so "predvsem obmejni in evropsko naravnani ljudje, ki so hkrati navezani na svoja izvorna vaška okolja ali mestne četrti" (Vidau 2018, 90). Tako izhaja iz raziskave Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji, kjer so mladi zelo hladni do Italije in Slovenije kot državnih entitet, obenem se zavedajo, da so po eni strani prepojeni z italijansko kulturo, po drugi strani pa izražajo pozitivno naravnost do Slovenije v namene izobraževanja, zaposlovanja in preživljanja prostega časa (Vidau 2018, 64). Odnos mladih pripadnikov slovenskega zamejstva v Italiji do nacije in države je kompleksen, ker živijo vpeti v dve kulturi, dva jezika in dve državi in se zaradi tega težko istovetijo s širšima klasičnima pojmomoma države in naroda, saj sta narodna pripadnost in državljanstvo pri njih dejansko ločena (Vidau 2018, 60). Ni naključje, da se del mladih Slovencev v Italiji zateka v lokalnost. Zanje je značilna čustvena navezanost in občutek pripadnosti predvsem svojemu izvornemu okolju in želja, da bi radi še naprej živeli v njem (Vidau 2018, 95).

3.4 Vezi in odnos s Slovenijo

Pri odnosu mladih govorcev slovenskega jezika v Italiji s Slovenijo se pozitivna naravnost in čustvena navezanost prepletata s pragmatičnimi in funkcionalnimi motivi za ohranjanje tega odnosa in grajenje vezi. Bogatec in Bufon (2008, 20–21)¹² v raziskavi o Slovencih v Italiji in skupnem slovenskem kulturnem prostoru po padcu meje na populaciji aktivnih v slovenskih društvih v

Italiji npr. ugotavljata višjo zabeleženo pogostost obiskov sosednjih krajev pri respondentih iz slovenskega etnično-jezikovnega okolja v Italiji v primerjavi z respondenti obmejnega območja v Sloveniji. Posebej izstopa, da 47 % slovenskih respondentov v Italiji obiše sosednje kraje v Sloveniji 2- do 3-krat tedensko, 11,3 % dnevno, medtem ko le 7,2 % respondentov v Sloveniji dnevno obiskuje Italijo, 12 % pa je takšnih, ki gredo v Italijo 2- do 3-krat tedensko (Bogatec & Bufon 2008, 17). Bogatec in Bufon (2008) nadalje ugotavljata, da se "respondenti v Italiji, ki jih lahko navezujemo na slovensko etnično-jezikovno okolje, zavestno poslužujejo različnih storitev v Sloveniji" (Bogatec & Bufon 2008, 20). To počnejo tudi zato, da "povečujejo lastne stike z matično državo" (Bogatec & Bufon 2008, 20) in s tem priložnosti za rabo slovenskega jezika pri vsakodnevni komunikaciji (Bogatec & Bufon 2008, 20). Avtorja to višjo pogostost obiskov sosednjih krajev pri respondentih v Italiji pripisujeta kombinaciji štirih osnovnih razlogov, in sicer (1) nakupom in oskrbi, (2) obiskom sorodnikov in znancev, (3) obiskom kulturnih prireditev ter (4) izletom in koriščenju gostinskih storitev. Iz zapisanega je razvidno torej, da gre pri obisku Slovenije za kombinacijo motivov, ki izhajajo iz družbeno ekonomske sfere, iz družbeno kulturne sfere in tudi iz čisto funkcionalnih dejavnosti (izlet, koriščenje gostinskih storitev) (Bogatec & Bufon 2008, 20–21). Do podobnih zaključkov na populaciji mladih govorcev slovenskega jezika v Italiji, ki so bili zajeti v raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji, je prišla tudi Vidau (2018, 65), saj obiskujejo Slovenijo najprej zaradi nakupov (67 % vprašanih je navedlo ta odgovor) in izletov, dopustov in gostiln (60 %). Ostali odgovori, in sicer ogled/obisk kulturnih in športnih prireditev, obisk sorodnikov, šolanje, zabava, obisk prijateljev in delo so manj relevantni (ne dosega tretjine odgovorov) (Vidau 2018, 65). Avtorica je na populaciji mladih v raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji zaznala še nekatere značilnosti odnosa do Slovenije, in sicer poudarek na ljubezni do narave v Sloveniji in upoštevanje Slovenije kot možne države bivanja v namene izobraževanja na visokošolski ravni in obiskovanja tečajev slovenskega jezika (Vidau 2018, 65–67).

Za mlade je značilno, da razmišljajo o izkušnjah v tujini z namenom izobraževanja ali zaposlitve. To potrjujejo tudi podatki o mobilnosti mladih govorcev slovenskega jezika v Italiji v raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji (Vidau 2017, 89). Med njimi je pripravljenost, da bi se izselili v Slovenijo, kar visoka (58 % vprašanih). Ta vrsta življenjske izkušnje ali izbire je že tradicionalno vabljava za govorce slovenskega jezika v Italiji, predvsem zaradi brezplačnega univerzitetnega izobraževanja v Ljubljani, Mariboru, Novi Gorici, Kopru, Kranju in drugih visokošolskih središčih v Sloveniji, ki je sicer v Italiji plačljivo (Vidau 2018, 65). Omogoča tudi osamosvojitve od izvirne družine, ko se mladi zaradi študija preselijo v Slovenijo (Vidau 2018, 65). Tudi pridobitev statusa študenta in študentsko delo v Sloveniji prispevata k avtonomiji mladih, saj tega v Italiji ne poznajo. Sicer je razširjena tudi čezmejna oblika izobraževanja, ko

študenti ohranijo bivališče v Italiji in se vozijo v Slovenijo na predavanja in druge obveznosti (Vidau 2018, 65).

S tem povezan in razširjen je med mladimi Slovenci v Italiji pojav bega možganov v Slovenijo, saj se mladi, ki dokončajo univerzitetno izobrazbo v Sloveniji, tam tudi zaposlijo in si uredijo nov dom. Intelektualni poklici, kot so raziskovanje in akademski svet, gledališče, poučevanje glasbe ter poklici v zdravstvu, so tipični primeri, kot ugotavlja Vidau (2017, 90) v raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji. Nekateri se odločajo preprosto tudi za življenje, ki je razpeto med dvema državama: gre za čezmejni življenjski slog, kjer posameznik ohrani svoje bivališče v izvornem slovenskem okolju v Italiji, a je zaposlen v Sloveniji in se tja redno vozi. Drugo skupino pa predstavljajo posamezniki, ki so si bivališče uredili v Sloveniji in so zaposleni v Italiji ter se tja redno vozijo (Jagodić 2011; 2012). Tudi tečaji slovenskega jezika v Sloveniji so med mladimi govorniki slovenskega jezika v Italiji del njihovega izobraževanja (Vidau 2018, 67). Pomembna je tudi vloga slovenskih tabornikov, skavtov, dijaških domov ter kulturnih in športnih društev v Italiji, ki redno ponujajo mladim govornikom slovenskega jezika v Italiji izobraževalne, kulturne, športne in druge dejavnosti v Sloveniji (Vidau 2018, 67).

Pandemija covid-19 je čezmejnemu življenjskemu slogu zadala pomemben udarec. Tudi po pomladi 2020, ko sta državi odločno reagirali z omejitvami in ukrepi (Slovenija celo z zapiranjem meja), je prehajanje meje ostalo oteženo (Brezigar 2020; Bogatec et al. 2021; Jurić Pahor 2020). Pri tem gre izpostaviti predvsem dva dejavnika: prvič, neusklajenost mejnega režima na slovenski in italijanski strani, kjer vsaka država postavlja svoja pravila in pogoje za prehajanje meje, in kdor živi čezmejno, mora ves čas zadovoljevati merila obeh držav, da lahko opravlja vsakodnevna opravila (npr. gre iz službe domov); in drugič, spreminjajoči se pogoji prehajanja meja, predvsem v zvezi s samoizolacijami in testiranjem, ki postavljajo posameznike, ki živijo čezmejno, v negotov in hitro spreminjajoč se položaj, ki zahteva veliko mero prilagajanja (Brezigar 2020; Bogatec et al. 2021; Jurić Pahor 2020). V kvalitativni študiji, ki je bila namenjena poglobljenemu razumevanju vpliva, ki ga je imel covid-19 na slovensko skupnost v Italiji in predvsem na tiste njene pripadnike, ki živijo čezmejno, so intervjuvanci opozarjali predvsem na vprašanje meje (Brezigar 2020) in izpostavili, da je bil to največji šok v dani situaciji. Eden izmed intervjuvancev je v tem oziru prav posebej opozoril na doživljanje mladih: "Največji šok, se mi zdi, je bil za mlade ljudi, ki niso nikoli izkusili resnično zaprte meje in ki se komaj spomnijo kontrol na meji. Videti fizične ovire na meji [...], to je bilo šokantno, bili so zgroženi" (Intervjuvanec 7, citirano v Brezigar 2020, 92).¹³

V povezavi z vprašanjem prehodnosti meje so intervjuvanci v isti raziskavi opozarjali tudi na njihovo doživljanje ukrepov Republike Slovenije, ki so povečali čustveno distanco med pripadniki manjšine in matično državo in pri pripadnikih manjšine ustvarili občutek, da "v primeru težav nas bo matična država

pustila na cedilu” (Brezigar 2020, 92). (Čustvena) razdalja med manjšino in matično državo se je po mnenju intervjuvancev zelo povečala (Brezigar 2020, 92–93). Gre za percepcijo, ki je ne gre podcenjevati, saj so čustveni elementi odnosa do matične države večkrat povezani s funkcionalnimi vidiki tega odnosa. Ugotovitve raziskave avtorjev Bogatec in Bufon (2008) o Slovencih v Italiji in skupnem slovenskem kulturnem prostoru nas napeljujejo na misel, da obstaja pomembna povezava med obema vidikoma: opozorila sta namreč na dva *clusterja* (Bogatec & Bufon 2008, 63) oziroma dve skupini Slovencev v Italiji, ki imata drugačen odnos do Slovenije. Večjo Skupino 1 sestavljajo pogostejši obiskovalci Slovenije, ki zaupajo v podporo in prizadevanje matične države v korist razvoja slovenske manjšine in njenih ustanov in ustvarjanja skupnega slovenskega kulturnega prostora (Bogatec & Bufon 2008, 63–64). Ti izpostavljajo tudi pomen slovenskih manjšinskih ustanov za ohranjanje manjšine. Skupino 2 sestavljajo le občasni obiskovalci Slovenije, ki so manj prepričani tako v podporo matične države v korist ohranjanja slovenske prisotnosti v Italiji kot tudi v njeno večjo pomoč manjšinskim ustanovam in v uresničevanje ideje skupnega slovenskega obmejnega prostora (Bogatec & Bufon 2008, 63–64). Med anketiranimi v raziskavi je v Skupino 1 sodilo 82 % respondentov na Tržaškem, 79 % na Goriškem in le 10 % na Videmskem. Razmerja v Skupini 2 so bila točno obratna. Čeprav so razlike med videmsko in ostalima pokrajinama sad številnih zgodovinskih, političnih, pravnih in upravnih dejavnikov, ni mogoče zanemariti, da so ti dejavniki na različne načine šibili tudi čustvene vezi med manjšinsko skupnostjo in matično državo in prav krhkost teh vezi predstavlja danes veliko oviro pri naporih za izboljševanje položaja slovenske skupnosti na Videmskem. Zato je tudi nenadno rahljanje čustvenih vezi v času pandemije dejavnik, ki ga je treba jemati z vso resnostjo pri grajenju odnosov in vzpostavljanju politik Republike Slovenije do slovenske narodne skupnosti v Italiji.

4. Razprava in zaključek

Mladi Slovenci v Italiji so nosilci sodobnih družbenih in narodnih identitet, ki v veliki meri niso ideološko ali politično pogojene kot pred padcem berlinskega zidu in v času osamosvajanja Republike Slovenije. Podatki namreč kažejo, da je vrednota večjezičnosti v primerjavi z vrednotama narodnostne ali etnične pripadnosti in razvoja slovenske manjšine v Italiji občutena kot pomembnejša. Identifikacije se gradijo in razvijajo iz njihovih konkretnih vsakodnevnih izkušenj slovenstva in manjšinstva, ki je vpeto v dogajanje in čutenje dveh jezikov in kultur, slovenske in italijanske, ter dveh držav, Italije in Slovenije. Poleg tega imajo mladi Slovenci v Italiji enake življenjske izzive kot vsi ostali mladi v Sloveniji, Italiji in Evropi nasploh. Soočajo se z izzivi na področju izobraževanja, zaposlovanja in osamosvajanja od izvirne družine. V teh procesih se prepletata slovenski in italijanski družbeno-politični prostor, ki nudita mladim različne priložnosti.

To je pomemben podatek, ki ga velja upoštevati tudi v nastavljanju dejavnosti, komunikacije in vsebin slovenskih organizacij v Italiji in Sloveniji, namenjenih mladim.

Če po eni strani pri mladih govornikih slovenskega jezika v Italiji opazujemo oddaljitev od narodne identitete, po drugi strani prav ta oddaljitev omogoča tudi jezikovno širitev manjšinske skupnosti, ki je nujno potrebna in neprecenljiva za dolgoročni obstoj te skupnosti (Brezigar 2013). Ker narodna identiteta ni vedno manj pomembna zgolj pri mladih pripadnikih manjšine ampak tudi pri mladih pripadnikih večinskega in drugih narodov, je domet rahljanja narodne identitete drugačen, kot se morda zdi na prvi pogled. Če vzamemo kot primer mlade starše italijanske narodnosti, ki vpišejo otroke v slovenske šole v Italiji – teh je 19 % (Oblak 2011, 143), se pojavlja vprašanje o njihovih razlogih za takšno odločitev. Kot poudarja Oblak (2011, 143), je del tega mogoče pojasniti z deasimilacijo, drugi del pa predstavljajo starši, pri katerih njihov materni jezik in narodnost ne vplivata na izbiro šole za otroke. Pojem identitete ni več na prvem mestu, večji pomen pridobi “drugost” (Oblak 2011, 143). Cilj teh staršev je tako bodisi večkultura vzgoja ali pa so v ospredju praktični razlogi za takšno izbiro (v šolah s slovenskim učnim jezikom ni priseljencev, je manj otrok, razredi so manjši, ipd.) (Oblak 2011, 143). V vsakem primeru gre za pomemben trend, ki sooblikuje skupino mladih govorcev slovenskega jezika, ki bi lahko predstavljali pomemben kadrovskega potencial za Slovenijo, če bi ta definicijo slovenstva znala zastaviti tako, da bo njen pristop osnovan na zavesti njegove “realne večkulturnosti” (Zupančič 2017, 214).

Postavlja pa se tudi vprašanje, ali je sistem slovenskih organizacij v Italiji dolgoročno vzdržen, upoštevajoč kadrovskega podhranjenost mladih, od katerih se nekateri selijo v Slovenijo in tujino. Pri načrtovanju in upravljanju slovenskih organizacij v Italiji je treba upoštevati, da je zaradi demografskih sprememb število potencialnih aktivnih članov in uporabnikov manjše. Premisliti je torej treba klasične narodnoobrambne mehanizme, ki so značilni za slovenske organizacije v Italiji in se posledično zrcalijo tudi v odnosu z institucijami v Sloveniji, naj predvsem v korist mladih dopolnjujejo strategije razvijanja in utrjevanja jezikovnih kompetenc. Slednje mladi zelo cenijo, ker jim odpirajo vrata bodisi v slovenski bodisi v italijanski kulturni prostor za študij, zaposlitev in sploh življenjsko realizacijo. V razvojni perspektivi Slovenije naj bo poudarek na ustrezni finančni, administrativni in infrastrukturni podpori dejavnosti slovenskih mladinskih in drugih organizacij v Italiji, ki mlade iz slovenskega zamejstva v Italiji zblizujejo s Slovenijo; to so predvsem različne oblike športnih, kulturnih in rekreacijskih dejavnosti v Sloveniji. Sploh naj politike in dejavnosti, namenjene mladim govornikom slovenskega jezika v Italiji, spodbujajo podjetnost, usposabljanje za življenjsko uspešnost in projektno vodenje kot družbene kompetence, ki mladim pomagajo, da bodo lahko uspešno kos izzivom post-covidne družbe.

Literatura in viri

102

- Arhiv SLORI, 2021. Obdelava ISTAT-ovih podatkov Popolazione residente al 1° gennaio 2020 per età, sesso e stato civile. [Avtorica študije Z. Vidau].
- Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina, 2016. *Rapporto statistico 2016*. Servizio programmazione, pianificazione strategica, controllo di gestione e statistica, http://www.regione.fvg.it/rafvg/export/sites/default/RAFVG/GEN/statistica/FOGLIA38/allegati/27062016_Rapporto_statistico_annuale_2016.pdf (dostop 27. 8. 2021).
- Baker, C., 1985. *Aspects of Bilingualism in Wales*. Multilingual Matters, Clevedon.
- Baker, C., 1988. *Key Issues in Bilingualism and Bilingual Education*. Multilingual Matters, Clevedon.
- Baker, C., 1992. *Attitudes and Language*. Multilingual Matters, Clevedon.
- Baker, C., 2001. *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Multilingual Matters, Clevedon.
- Bogatec, N., 2015. Šolanje v slovenskem jeziku v Italiji. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 74, 5–21.
- Bogatec, N., 2018. Ni izjema, je družbeni pojav. *Primorski dnevnik* 74 (289), 9. december 2018, 3.
- Bogatec, N. & Bufon, M., 2008. *Pre-misliti manjšino: Slovenci v Italiji in skupni slovenski kulturni prostor po padcu meje: anketa med člani slovenskih društev v Italiji*. Založba Annales, Koper; SLORI, Trst.
- Bogatec, N., Brezigar, S. & Mezgec, M., 2021. Pouk na daljavo v osnovnih šolah s slovenskim učnim jezikom in slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Italiji med epidemijo covid-19. *Sodobna pedagogika* 72 (Pos. izdaja), 44–68.
- Brezigar, S., 2013. Ali se jezikovna skupnost v Furlaniji Julijski krajini lahko širi? Poučevanje in učenje slovenščine med večinskim prebivalstvom kot perspektiva za dolgoročno ohranjanje manjšinskega jezika: zaključki. V D. Jagodic & Š. Čok (ur.) *Med drugim in tujim jezikom: poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije Julijske krajine*. Ciljnočasno združenje "Jezik-Lingua", Trst, 97–119.
- Brezigar, S., 2020. The Slovene Community in Italy and the Covid-19 Pandemic. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 85, 83–100, DOI: 10.36144/RiG85.dec20.83-100.
- Bufon, M., 2019. *Slovensko zamejstvo kot vsebine kurikula osnovnih in srednjih šol v Sloveniji: končno poročilo* (Ciljni raziskovalni projekt), http://zamejstvovkurikulu.splet.arnes.si/files/2019/03/CRP-KON%C4%8CNO-poro%C4%8Dilo_USZS.pdf (dostop 27. 8. 2021).
- Howe, N. & Strauss, W., 1991. *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069*. William Morrow & Company, New York.
- Howe, N. & Strauss, W., 2007. The Next 20 Years: How Customer and Workforce Attitudes Will Evolve. *Harvard Business Review* 85 (7/8), 41–52.
- ISTAT – Istituto Nazionale di Statistica, 2021a. *Notifica dell'indebitamento netto e del debito delle Amministrazioni pubbliche secondo il Trattato di Maastricht*. ISTAT, https://www.istat.it/it/files//2021/04/Notifica_22_04_2021.pdf (dostop 18. 10. 2021).
- ISTAT – Istituto Nazionale di Statistica, 2021b. *Indicatori demografici anno 2020*. ISTAT, https://www.istat.it/it/files/2021/05/REPORT_INDICATORI-DEMOGRAFICI-2020.pdf (dostop 18. 10. 2021).
- Jagodic, D., 2009. Družbena participacija mladih v obmejnih območjih na stičišču med Italijo in Slovenijo: analiza vrednotnih usmeritev "obmejne mladine" in njene motiviranosti za

- sodelovanje v društvih ter organizacijah prostovoljnega značaja. V D. Jagodic & Z. Vidau (ur.) *Mladina na prehodu: mladi tržačani pred izzivi postmoderne družbe, evropskih integracijskih procesov in medkulturnega sobivanja*. SLORI, Trst, 65–89.
- Jagodic, D., 2011. Mobilità residenziale transfrontaliera nel contesto dell'Unione europea: il caso del confine italo-sloveno. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 65, 60–87.
- Jagodic, D., 2012. Living (beyond) the Border: European Integration Processes and Cross-Border Residential Mobility in the Italian-Slovenian Border Area. V D. Andersen, M. Klatt & M. Sandberg (ur.) *The Border Multiple: The Practicing of Borders between Public Policy and Everyday Life in a Re-scaling Europe*. Ashgate, Farnham, 201–218.
- Jagodic, D., 2017. Slovenci v Italiji: poselitveni prostor in demografsko gibanje. V N. Bogatec & Z. Vidau (ur.) *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. SLORI; Založništvo tržaškega tiska, Trst, 40–49.
- Jagodic, D. (ur.), 2018. *Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; SLORI, Trst; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec.
- Jurić Pahor, M., 2006. Memorija in spomin v času globalizacije. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 50, 57–81.
- Jurić Pahor, M., 2019. *Memorija vojne: soška fronta v spominski literaturi vojakov in civilistov*. Mohorjeva družba, Celovec.
- Jurić Pahor, M., 2020. Border as Method: Impact of the Covid-19 Pandemic on the Border Area between Italy and Slovenia and on the Slovene Minority in Italy. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 85, 57–81, DOI: 10.36144/RiG85.dec20.57-81.
- Kosic, M., 2014. JAZ in DOM dijakov srednjih šol druge stopnje s slovenskim učnim jezikom v Gorici. V S. Pertot & M. Kosic (ur.) *Jeziki in identitete v precepu: mišljenje, govor in predstave o identiteti pri teh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji*. SLORI, Trst, 85–107.
- Kotnik, V., 2013. Mediji v očeh nacionalne manjšine: kratka etnografija medijske subjektivitete slovenske manjšinske populacije v Italiji. V V. Kotnik (ur.) *Mediji in nacionalne manjšine*. Založba Annales, Koper, 89–153.
- Kržišnik-Bukić, V. (ur.), 2017a. *Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; SLORI, Trst; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec.
- Kržišnik-Bukić, V., 2017b. Mladi v slovenskem zamejstvu: razgrinjanje pojmov, konceptov in osnovnih teoretično-metodoloških izhodišč. V V. Kržišnik-Bukić (ur.) *Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; SLORI, Trst; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec, 7–25.
- Medarič, Z., Zadel, M., Lenarčič, B., Sedmak, M. & Nemač, K., 2019. *Poznavanje zamejske problematike med slovenskim prebivalstvom – osnovne analize: telefonska anketa*. Center za raziskovanje javnega mnenja, ZRS, Koper, <http://zamejstvovkurikulu.splet.arnes.si/files/2019/03/P4.Rezultati-anketiranja-javnosti.pdf> (dostop 27. 8. 2021).
- Meier, P. & Biezen, I., 2001. Party Membership in Twenty European Democracies, 1980–2000. *Party Politics* 7 (1), 5–22.
- Mezgec, M., Bolčina, D., Vidali, Z. & Wehrenfennig, A., 2005. Sondaža med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost. V N. Bogatec & E. Sussi (ur.) *Mladi, gospodarstvo, kultura: analiza stanja za razvoj slovenske manjšine v Italiji*. SLORI, Trst, 9–110.
- Miheljak, V. (ur.), 2002. *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Ljubljana; Aristej, Maribor.

- Novak Lukanović, S. (ur.), 2019. *Jezikovni profil mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; SLORI, Trst; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec.
- Obid, M. (ur.), 2018. *Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; SLORI, Trst; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec.
- Oblak, V., 2011. Identiteta in izbira šole. V M. Kravos & V. Polojaz (ur.) *Za dobro počutje naših malčkov: vloga otroškega vrta s slovenskim učnim jezikom pri razvoju otroka v večkulturnem okolju: projekt Mozaik*. Sklad Libero in Zora Polojaz; Večstopenjska šola pri Sv. Jakoba, Trst, 134–146.
- Pertot, S., 2011. Identitetne spremembe med Slovenci v Italiji v družinah učencev šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 66, 24–43.
- Pertot, S., 2014a. Dvajset let med slovenščino in italijanščino. Primerjava med generacijami maturantov srednjih šol druge stopnje s slovenskim učnim jezikom v Italiji o uporabi slovenščine in italijanščine kot jezikov sporazumevanja in notranjega govora. V S. Pertot & M. Kopic (ur.) *Jeziki in identitete v precepu: mišljenje, govor in predstave o identiteti pri teh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji*. SLORI, Trst, 13–56.
- Pertot, S., 2014b. Samo tostran zamišljene meje? Družbene predstave o narodnostni identiteti maturantov srednjih šol druge stopnje s slovenskim učnim jezikom v Trstu. V S. Pertot & M. Kopic (ur.) *Jeziki in identitete v precepu: mišljenje, govor in predstave o identiteti pri teh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji*. SLORI, Trst, 57–83.
- Putnam, R. D., 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of Americal Community*. Simon and Schuster, New York.
- Rosina, A., 2013. *La condizione giovanile in Italia: Rapporto giovani 2013*. Il Mulino, Bologna.
- Sekloča, P., 2013. Regionalni tisk kot povezovalni element med slovenskimi nacionalnimi manjšinami in Slovenijo. V V. Kotnik (ur.) *Mediji in nacionalne manjšine*. Založba Annales, Koper, 89–110.
- Ule, M., 2008. *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Ule, M. & Kuhar, M., 2003. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Vidau, Z., 2015. Medkulturni položaj mladih, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 74, 23–39.
- Vidau, Z., 2017. Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu v Italiji. V V. Kržišnik-Bukić (ur.) *Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; SLORI, Trst; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec, 69–104.
- Vidau, Z., 2018. Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu v Italiji. V M. Obid (ur.) *Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; SLORI, Trst; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec, 51–95.
- Zuljan Kumar, D., 2016. Narodna identiteta pri Beneških Slovencih in Furlanih danes. *Jezik in slovnstvo* 61 (2), 7–18.
- Zupancič, J., 2017. Zunanji pogledi na slovensko manjšinsko stvarnost. V N. Bogatec & Z. Vidau (ur.) *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. SLORI; Založništvo tržaškega tiska, Trst, 213–214.

Opombe

- ¹ Opravljenih je bilo 20 vodenih intervjujev z učitelji osnovnih in srednjih šol v Sloveniji (Bufon 2019).
- ² V telefonski anketi je sodelovalo 628 oseb v Sloveniji, starih od 18 do 72 let in več (Medarič et al. 2019, 4).
- ³ Po podatkih italijanskega statističnega zavoda ISTAT se je državni dolg Italije v zadnjem triletnju dodatno zvišal, in sicer je od leta 2017 do leta 2019 znašal 134 % državnega bruto proizvoda, leta 2020 pa je poskočil na 156 % državnega bruto proizvoda (ISTAT 2021a).
- ⁴ V Italiji je staranje prebivalstva že ustaljen proces, saj je skoraj četrtnina (23 %) prebivalstva starejša od 65 let, mladih do 14. leta pa je 13 % (ISTAT 2021b, 9).
- ⁵ Po podatkih italijanskega statističnega zavoda ISTAT je bila leta 2021 srednja starost prebivalstva v Italiji 46 let (ISTAT 2021b, 1). V zadnjih dvanajstih letih se je število rojstev v Italiji znižalo za tretjino (ISTAT 2021b, 5).
- ⁶ Primorski dnevnik ima na temo bega možganov med mladimi rubriko Naši v drugih okoljih, v kateri je od leta 2015 objavil kar nekaj intervjujev z mladimi, ki so bili tedaj v tujini. Na podlagi analize intervjujev s 45 posamezniki in posameznicami, ki jo je opravila Bogatec (2018), izhaja, da je velika večina intervjuvanih v tujini zaposlena in samo nekateri tam (tudi) študirajo. Evropo so izbrale tri četrtine intervjuvanih, drugi so bili v obdobju intervjuvanja v Aziji, Severni in Južni Ameriki ter Avstraliji (Bogatec 2018). Na vrhu lestvice najpogosteje izbranih evropskih držav sta Velika Britanija in Avstrija, sledijo jima Švica, Nemčija, Francija in Belgija (Bogatec 2018). Med intervjuvanimi prevladujejo mladi v starosti od 26 do 35 let in tisti, ki so se izselili po letu 2009 (Bogatec 2018). Iz intervjujev je še razvidno, da je večina intervjuvanih visoko izobraženih in da so področja zaposlitve različna, vse od gostinstva, finančnega posredovanja, zdravstva in mednarodne trgovine do obrtniških in profesionalnih dejavnosti (Bogatec 2018).
- ⁷ Temeljni raziskovalni projekt Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi je bil financiran iz sredstev Javne agencije RS za raziskovalno dejavnost (ARRS). Gradivo je bilo objavljeno v štirih monografskih zvezkih: Kržišnik-Bukič 2017a; Jagodic 2018; Obid 2018; Novak Lukanović 2019.
- ⁸ Pri tem gre za oceno, ki upošteva mlade ne glede na narodnostno opredelitev ali jezikovni izvor, ki obiskujejo slovenske šole v Italiji in izhajajo iz različnih kulturnih in jezikovnih ozadij, še zlasti v videmski pokrajini, in sicer iz mešanih slovensko-italijanskih družin, iz italijansko govorečih družin in iz družin priseljencev (Vidau 2017, 72). Avtorica še poudarja, da število vsekakor ni zanemarljivo, saj gre za mlade, ki so se "izobraževali v slovenskem jeziku in so bili vsaj del svojega odrasčanja v stiku s slovenskim jezikom in kulturo" (Vidau 2017, 72).
- ⁹ V anketni raziskavi Mladi v slovenskem zamejstvu v Italiji je na območju tržaške, goriške in videmske pokrajine sodelovalo 60 mladih, starih od 15 do 29 let, ki govorijo slovenski jezik (Vidau 2017, 70). Kvalitativno analizo dopolnjuje šest kvalitativnih intervjujev v slovenskem jeziku z mladimi pripadniki slovenske narodne in jezikovne skupnosti na Tržaškem, Goriškem in v Špetru (Vidau 2017, 71).
- ¹⁰ Šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem ter šola z dvojezičnim (slovensko-italijanskim) učnim jezikom v Špetru so sestavni del italijanskega državnega šolskega sistema. V tržaški in goriški pokrajini so šole s slovenskim učnim jezikom prisotne za celoten šolski cikel, ki vključuje vrtce (3–6 let), osnovne šole (6–11 let), srednje šole prve stopnje (11–14 let) in srednje šole druge stopnje (14–19 let). V teh šolah se vsi predmeti, razen italijanščine in tujih jezikov, poučujejo v slovenskem jeziku. V Špetru na Videmskem delujejo vrtec, osnovna šola in srednja šola prve stopnje. Učna jezika sta tako slovenščina kot italijanščina.
- ¹¹ Raziskava Profil mladih je predvidela anketiranje dijakov vseh razredov, oddelkov in podružnic srednjih šol druge stopnje s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem ter skupine

mladih z istimi starostnimi značilnostmi iz videmske pokrajine, ki so obiskovali Državno večstopenjsko šolo s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru (Vidau 2015). Anketiranje je bilo izvedeno v šolskem letu 2012/13 med mladimi, ki so bili v glavnem stari od 15 do 19 let. V raziskavi je sodelovalo 677 mladih.

¹² Omenjena raziskava je zajemala respondente iz splošne populacije, ne zgolj mladih.

¹³ V navedenem viru je citat preveden v angleščino in se glasi: "The biggest shock, I think, it was for the young people, who have never experienced a truly closed border or barely remember border controls. Seeing physical blockades on the road [...], it was shocking, they were horrified" (Interviewee 7).